

2020. gada 3. decembrī

Priekšlikumi neauglības ārstēšanas uzlabošanai Latvijā

Latvijas Zinātnes padomes finansētā divu gadu projektā Nr. Izp-2018/2-0070 “Valsts īstenošana un biosociālās saiknes (RELATE.LV)”¹, ko realizē Rīgas Stradiņa universitātes sociālās antropoloģijas pētnieki, ir izstrādāti priekšlikumi neauglības ārstēšanas, tajā skaitā medicīniskās apaugļošanas, jomā, balstoties uz pētījuma gaitā izdarītajiem secinājumiem.²

Kopumā Latvijā vērojama pozitīva attīstība neauglības ārstēšanas jomā. Īpaši nozīmīgs bija 2012. gads, kad tika uzsākta valsts apmaksāta medicīniskās apaugļošanas programma, kuru kopumā pacientes ir novērtējušas atzinīgi.³ Tomēr projekta ietvaros identificētas atsevišķas nepilnības neauglības ārstēšanas jomā Latvijā. Rekomendācijas sadalītas divos dokumentos - ieteikumi valsts programmas uzlabošanai iesniegti Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai, un ieteikumi zināšanu veicināšanai par seksuālo un reproduktīvo veselību nosūtīti Veselības ministrijai.⁴

1. Valsts apmaksātās medicīniskās apaugļošanas programmas uzlabošana

1.1. Palielināts vecuma ierobežojums programmas dalībniecēm

Situācijas raksturojums

Pašreizējās valsts apmaksātās medicīniskās apaugļošanas programmas vecuma ierobežojums sievietei, kura vēlas piedalīties programmā, ir 37 gadi (ieskaitot). Vislielākais veikto pakalpojumu skaits programmā ir tieši 37 gadus vecām sievietēm.⁵ Jāatzīmē, ka Latvijā pirmais bērns sievietei piedzimst vidēji vēlāk nekā laikā, kad tika izveidota šī programma (2011. g. - 25,9; 2018. g. - 27,2).⁶ Šie dati skaidri iezīmē, ka pašreizējais regulējums neatbilst ne cilvēku vajadzībām, ne valsts demogrāfiskajai politikai. Citu valstu pieredze liecina par to, ka valsts programmas vecuma ierobežojums var būt četrdesmit un vairāk gadi.

¹ Papildu informācija par projektu pieejama Rīgas Stradiņa universitātes mājas lapā. Pieejams: <https://www.rsu.lv/projekts/valsts-istenosana-un-biosocialas-saiknes-relatelv> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

² Viens no projekta pētnieciskajiem virzieniem ir radniecība un jaunās reproduktīvās tehnoloģijas. Šī virziena ietvaros tika veikta politikas dokumentu analīze un daļēji strukturētas intervijas ar Nacionālā Veselības dienesta pārstāvjiem (2), politiķiem (3), reproduktologiem un andrologiem (3), kā arī sievietēm (8) un vīriešiem (1), kuri ir saskārušies ar neauglību. Iegūtie dati ir izmantoti, lai izstrādātu šīs rekomendācijas.

³ Latvijas Radio 1 sižets par aptaujas rezultātiem. Pieejams: <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/pecpusdiena/atziniginoverte-valsts-apmaksatas-mediciniskas-apauglosanas-pak.a121602/> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

⁴ Abi dokumenti iesniegti gan Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai, gan Veselības ministrijai, piedāvājot plašāku priekšstatu par identificētajām problēmām un iespējamajiem risinājumiem auglības jomā Latvijā.

⁵ Dati no Nacionālā veselības dienesta privātas e-pasta sarakstes 2020. gada 23. martā.

⁶ EUROSTAT statistikas dati. Pieejams: <https://bit.ly/3iYQj2F> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

Piemēram, vairākās Eiropas valstīs vecuma ierobežojumi valsts programmai ir 40 (Igaunijā, Vācijā, Rumānijā, Spānijā, Zviedrijā, Lielbritānijā) un 43 gadi (Francijā).⁷

Vēlamā situācija nākotnē

Valsts apmaksātās medicīniskās apaugļošanas programmā var piedalīties sievietes līdz 40 gadu vecumam (ieskaitot).

Iespējamie risinājumi

Palielināt valsts apmaksātās medicīniskās apaugļošanas programmas vecuma ierobežojumu no 37 gadiem (ieskaitot) līdz 40 gadiem (ieskaitot), grozot 4.3.3. punktu Ministru kabineta 14.07.2020. noteikumus Nr.433 / LV, 134A, 15.07.2020. "Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība".

"4.3.3. medicīnisko apaugļošanu, izņemot gadījumus, ja no valsts budžeta līdzekļiem jau ir apmaksātas divas neveiksmīgas medicīniskās apaugļošanas procedūras (pēc embrija transfēra nav iestājusies klīniski apstiprināta grūtniecība), sievietēm līdz ~~37~~ 40 gadu vecumam, kā arī pēc šī vecuma sasniegšanas, ja līdz ~~37~~ 40 gadu vecumam uzsāktā olšūnu stimulācija ar medikamentiem ir bijusi veiksmīga un medicīniskā apaugļošana tiek turpināta līdz embrija transfēram bez tā sasaldēšanas;"

1.2. Nodrošināts psiholoģiskais atbalsts programmas dalībniekiem

Situācijas raksturojums

Neauglības ārstēšana, tajā skaitā medicīniskā apaugļošana, ir ne vien fiziski, bet arī emocionāli sarežģīts un ilgstošs process. Pētījumā "RELATE.LV" tika secināts, ka pāri bieži vien izvēlas nerunāt par šo jautājumu pat ar saviem tuvākajiem ģimenes locekļiem un draugiem. Tādējādi, tie ilgstoši saskaras ar stresu, īpaši pēc vairākiem neveiksmīgiem mēģinājumiem. Tas kopumā var atstāt sekas gan uz cilvēka kopējo veselību stāvokli, gan turpmākajām izvēlēm (piemēram, vai turpināt ar medicīnisko apaugļošanu, vai izvēlēties adopciju). Pēdējo četrdesmit gadu laikā veiktajos pētījumos ir secināts, ka ir nepieciešams risināt neauglības emocionālos aspektus un iekļaut psiholoģisko atbalstu neauglības ārstēšanas procesā.⁸

Vēlamā situācija nākotnē

Valsts apmaksātas atbalsta konsultācijas pāriem, kuri veic valsts apmaksātu medicīnisko apaugļošanu un saskaras ar neveiksmīgu iznākumu.

Iespējami risinājumi

Valsts finansē atbalsta konsultācijas, kuras tiktu nodrošinātas jau esošās valsts apmaksātās psihiskās veselības pakalpojumu ietvarā. Latvijā kopš 2019. gada 1. aprīļa ir pieejami valsts apmaksāti pakalpojumi pie psihietriem, psihologiem, psihoterapeitiem, u. c. speciālistiem. Šāds pakalpojums būtu saistošs vairāk nekā pusei pacienšu katru gadu. Piemēram, valsts programmas ietvarā 2019. gadā 57% gadījumos (419 no 735) saņemtais pakalpojums nerezultējās bērna piedzimšanā.⁹

⁷ A policy audit on fertility. Analysis of 9 EU countries. Pieejams http://www.fertilityeurope.eu/wp-content/uploads/2018/03/EPAF_FINAL.pdf (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

⁸ Patel, Ansha, et. al. 2008. "Role of Mental Health Practitioner in Infertility Clinics: A Review on Past, Present and Future Directions." *Journal of Human Reproductive Science* 11, no. 3 (Jul-Sep): 219-228. doi: 10.4103/jhrs.JHRS_41_18.

⁹ Kopumā laika periodā no 2012. līdz 2019. gadam programmā tika sniegti 4014 pakalpojumi, kas rezultējās 1515 dzemdībās, veidojot 38% pakalpojuma rezultivitāti.

1.3. Apkopota statistika par neauglību Latvijā

Situācijas raksturojums

Latvijā netiek apkopota statistika par neauglības apmēriem, liedzot apjaust problēmas mērogu un plānot valsts demogrāfisko politiku. Pieejamā informācija ir sadrumstalota, nepilnīga un novecojusi. Nacionālais veselības dienests apkopo kvantitatīvos datus par valsts apmaksāto medicīnisko apaugļošanu. Tomēr tie sniedz tikai nelielu priekšstatu par situāciju valstī. Ņemot vērā, ka neauglības ārstēšana tiek organizēta privātajā veselības sektorā, visprecīzākā informācija ir pieejama katras privātās klīnikas ietvaros. Valsts politikas plānošanas dokumentos¹⁰ tiek sniegta atsauce uz vienīgo pieejamo pētījumu, ko veicis farmācijas uzņēmuma «Organon» 2006. gadā. Tā ietvaros tika aptaujāti 11 ārsti, kuri norādīja, ka Latvijā ir aptuveni 15 000 - 20 000 neauglīgu ģimeņu.

Vēlamā situācija nākotnē

Privātās auglības klīnikas sadarbojas ar valsts institūcijām, regulāri sniedzot statistikas datus par neauglības ārstēšanas apjomiem (piemēram, par neauglīgo pāru, medicīniskās apaugļošanas un dzemdību skaitu).

Iespējami risinājumi

Auglības klīniku līgumos noteikta prasība, ka dalība valsts apmaksātās medicīniskās apaugļošanas programmā iespējama, ja tiek sniegti dati par kopējiem neauglības ārstēšanas apjomiem valsts pārvaldei.¹¹

Turpmākā saziņa par šiem priekšlikumiem iespējama ar RELATE.LV pētnieci Diānu Kiščenko (diana.kiscenko@rsu.lv, +371 20258484).

Ar cieņu

Doc. Klāvs Sedlenieks

Vadošais pētnieks

Projekta “Valsts īstenošana un biosociālās saiknes (RELATE.LV)” vadītājs

Rīgas Stradiņa universitāte

Baložu iela 11, B-313

Rīga, LV-1007, Latvija

www.rsu.lv

---

¹⁰ Piemēram, Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.- 2017. gadam.

¹¹ Lai gan šāds risinājums neiekļauj auglības klīnikas, kas nesniedz valsts apmaksātu medicīniskās apaugļošanas pakalpojumu, tas ļautu apzināt situāciju, balstoties uz lielāko un populārāko klīniku datiem.